

YAKUMENKO S. I.

FORMATION OF AN AESTHETIC COMPONENT OUTLOOK  
ELEMENTARY SCHOOL INTEGRATED NATURAL ENVIRONMENT

*In the article the author touches upon a problem of formation of an esthetic component of younger school students' outlook in the integrated environment. Outdoor lessons are powerful factor of esthetic development of pupils at primary school: excursions, lessons of thinking and lessons of cogitation. Therefore we consider that one of the main objectives of the elementary school teacher is not only process of teaching but also a process of education of esthetically spiritual person who opened the abilities, became the creator, who would enjoy beauty of the world around and create beauty for others. The basic structural element of system of esthetic education is the child's personality. The great wisdom of a teacher is watching beauty in any demonstration of life even in usual lessons of mathematics or reading. And to be able to transfer this ability to pupils is even more majestic than his calling. One of the most painful problems of teaching and educational process of elementary school is quite low level of pupils' esthetic education. Esthetic education in primary school begins from the first days at school and is carried out in organic unity with teaching and other types of education (moral, physical and intellectual).*

*Keywords: integration, humanization, environment, younger school student, esthetic outlook.*

УДК 378

ПАРШУК С. М.

м. Миколаїв, Україна

ЦІННІСНІ ЯКОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ  
ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

*У статті розглядаються основні компоненти формування педагогічної культури майбутніх педагогів початкової школи, професійно значущі особистісні якості, які формують ціннісне ставлення майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності. Також порушується питання сутності загально-людських і національних цінностей, духовної культури особистості, її зв'язки з різними видами людської діяльності.*

*Ключові слова: педагогічна культура, ціннісні якості, професійні цінності.*

**Постановка проблеми.** В законі України «Про освіту» та Державній програмі «Освіта (Україна XXI століття)» наголошується, що формування духовної культури і ціннісних орієнтацій особистості повинні бути в центрі діяльності освітніх закладів. Ефективність роботи школи щодо формування ціннісних орієнтацій школярів значною мірою залежить від правильного розуміння їх сутності і змісту, чіткого визначення структури та поетапності формування.

Теоретико-методологічну розробку сутності загальнолюдських і національних цінностей, духовної культури особистості, її зв'язків з різними видами людської діяльності здійснили такі вчені: М.Бахтін, М.Бердяєв, В.Соловйов, В.Розанов та інші.

Незважаючи на посилення інтересу до виховного процесу у вищій школі, який пов'язаний зі зміною парадигми сучасної освіти, досягнень сучасної науки про людину як найвищу духовну цінність, проблема формування ціннісного ставлення майбутніх педагогів до професійної діяльності все ще залишається недостатньо вивченою.

Перед усім постає розуміння вчителем того, що особистість учня-не просто складова світу, а ціла, нескінченна цінність, а також надійної кла-

сифікації цінностей і ціннісних якостей у учнів початкової ланки, котрі необхідно сформувати. Дуже важливою умовою є ставлення як студентів так і педагогів до професійної діяльності.

**Мета статті** — теоретично обґрунтувати організаційно-педагогічні умови формування у виховному просторі університету ціннісного ставлення майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності а також формування у учнів молодших класів ціннісних якостей у процесі навчання в школі.

Ціннісне ставлення до професійної діяльності обумовлюється рівнем розвитку педагогічної культури вчителя. Отже, необхідно відокремити основні філософські підходи до досліджуваної проблеми. Одним з них є аксіологічний підхід, згідно якого культура розуміється як сукупність матеріальних та духовних цінностей, створених людством. Існує також розуміння культури як процесу творчої діяльності (Е.Баллер, Л.Коган, Н.Злобіна).

Педагогічна культура вчителя передбачає наявність таких груп професійно значущих якостей особистості: спрямованість особистості (наявність переконань, соціальна активність, громадськість), професійно-етичні якості (гуманізм, колективізм, справедливість, добро-

зичливість, чесність, щирість, любов і повага до дітей), ставлення до педагогічної праці (сумлінність, відповідальність, здатність до самовіддачі в педагогічній діяльності, захоплення і задоволення власною роботою), інтереси і духовні потреби (пізнавальна активність, широта і глибина мислення, естетична культура, різноманітність інтересів і духовних потреб, наявність улюбленої творчої роботи, культура зовнішнього виду, мови).

Основою професійної культури вчителя є інтеріоризація гуманістичних цінностей педагогічної діяльності [10, С.560]. До її засад можна віднести такі цінності: загальнолюдські-учень (студент) як головна педагогічна цінність і педагог, здатний до його розвитку, до соціального захисту та підтримки творчої індивідуальності; духовні-загальний педагогічний досвід людства, відображений у педагогічних теоріях і способах педагогічного мислення; практичні-способи педагогічної діяльності, педагогічні технології й перевірені практикою освітньо-виховні системи; особистісні-педагогічні здібності, індивідуальні характеристики педагога як суб'єкта педагогічної культури, педагогічного процесу й особистісного життєвого досвіду.

Визначаючи як підсумковий результат педагогічної освіти формування у майбутнього вчителя професійної культури, В.Сластьонін [10,С.560] характеризує її особливу систему загальнолюдських ідей, професійно-ціннісних орієнтацій і якостей особистості, універсальних способів пізнання та гуманістичних технологій педагогічної діяльності.

Класифікуючи цінності, С.Анісімов виокремлює вищі цінності (людина і людство), цінності матеріального життя, цінності соціального життя й цінності духовного життя та культури. До останнього належать наукові знання, філософські, моральні, естетичні й інші уявлення, ідеї, норми й ідеали, покликані задовольнити духовні потреби людей. Дослідник розглядає духовні цінності як смислоутворювальний момент життя людини [4,С.205]. Роль цінностей у суспільному й культурному житті, на думку М.Кагана, двовимірна, вона виявляється у суб'єктно-об'єктних та міжсуб'єктних відносинах. Цінності скеровують, орієнтують, регулюють стосунки людей. [6,С.320].

Ціннісні орієнтації у трактуванні К.Абульханової-Славської пов'язуються з основами стратегічного напрямку життя людини, автор розглядає цінність як сенс життя у широкому аспекті, що відбиває процес вироблення, присвоєння й здійснення цінностей, а також у здатності лю-

дини «переживати цінність життя, задовольнятися нею», «переживати цінність життєвих проявів своєї особистості [1, С.73]». На думку автора, саме розвинені почуття становлять сенс життя людини й виступають основою для активних духовно-інтелектуальних пошуків.

І.Ісаєв [3,С.208] виокремлює такі рівні існування педагогічних цінностей: суспільно-педагогічні, професійно-групові й індивідуально-особистісні. Суспільно-педагогічні цінності відображають соціальний рівень і сконцентровані в суспільній свідомості. Ці цінності подано у вигляді ідей, норм і правил, що регламентують виховну діяльність у межах суспільства. Професійно-педагогічні цінності охоплюють концепції, норми й ідеї, що лежать в основі професійно-педагогічної діяльності й регулюють її. Сукупність ціннісних орієнтацій подано системою когнітивних утворень у поєднанні з емоційно-вольовою складовою. Ця система виступає як внутрішній орієнтир особистості, асимілюючи суспільно-педагогічні та професійно-педагогічні цінності.

Аналіз педагогічних цінностей дозволяє виокремити дві площини їхнього існування: вертикальну (суспільно-педагогічні, професійно-педагогічні й індивідуально-особистісні) та горизонтальну (ціннісно-цілі, цінності-засоби, цінності-знання, цінності-відносини, цінності-якості). Горизонтальна площина педагогічних цінностей подана Ісаєвим і Сластьоніним такими групами [3]:

1. цінності, що розкривають значення і зміст цілей діяльності педагога;
2. Цінності, що розкривають значення способів і засобів здійснення професійно-педагогічної діяльності (цінності-засоби);
3. цінності, що розкривають значення і зміст відносин як основного механізму функціонування цілісної педагогічної діяльності (цінність-відносини);
4. цінності, що розкривають значення і зміст психолого-педагогічних знань у процесі здійснення педагогічної діяльності (цінності-знання);
5. цінності, що розкривають значення і зміст якостей особистості педагога (якості-цінності).

Таким чином система педагогічних цінностей має синкретичний характер, тобто її функціонування залежить від переплетення всіх її складових. Запропонована система педагогічних цінностей утворює стрижень професійної культури педагога.

Особливого значення набуває професійно-педагогічна спрямованість педагога, що може розглядатися як емоційно-ціннісне ставлення до професії вчителя, схильність до тих видів

діяльності, які втілюють специфіку професії (А. Деркач, Н. Кузьміна, Я. Коломийський та інші).

На думку Л. Мітіної, яка визначає «педагогічну спрямованість» як систему ціннісних орієнтацій, яка задає ієрархічну структуру домінуючих мотивів особистості педагога, що спонукає вчителя до її утвердження в педагогічній діяльності і спілкуванні [7, С.608]. Ціннісні орієнтації, які розглядаються у психологічній площині, є змістом спрямованості та становлять внутрішній механізм, що впливає на ставлення людини до навколишнього світу і його діяльності. Рівень суб'єктних цінностей є показником особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя, його професійної культури як ступеня реалізації ідеально-ціннісного, трансформації потенційного в актуальне.

Суб'єктивне ставлення майбутніх випускників педагогічного ВНЗ до загальнолюдських культурно-педагогічних цінностей визначається багатством особистості, спрямованістю професійної діяльності, професійно-педагогічною самосвідомістю, індивідуальним стилем діяльності і відображає, таким чином, їх внутрішній світ.

Педагогічна культура вчителя є системним утворенням. В.Ягупов вважає, що основними складовими її є: педагогічна спрямованість, психолого-педагогічна ерудиція, гармонія розвинутих інтелектуальних і моральних якостей, висока педагогічна майстерність і організованість, уміння продуктивно поєднувати навчально-виховну і науково-дослідницьку діяльність, сукупність професійно важливих якостей педагогічно спрямоване спілкування і поведінка, постійне самовдосконалення.

У педагогічному словнику педагогічна культура трактується як інтегративна сукупність фізичних, інтелектуальних, загальнокультурних і оральних якостей, професійних знань і умінь, необхідних для успішної навчальної та виховної роботи [8, С.544].

Педагогічна культура вчителя припускає наявність таких груп професійно значимих якостей особистості: спрямованість особистості (наявність переконань, соціальна активність, громадськість), професійно-моральні якості (гуманізм, колективізм, справедливість, доброзичливість, чесність, щирість, любов та повага до дітей), відношення до педагогічної праці (сумлінність, відповідальність, здатність до самовіддачі в педагогічній діяльності, захоплення та задоволення власною роботою), інтереси і духовні потреби (пізнавальна активність, широта і глибина мислення, естетична культура, різ-

номанітність інтересів і духовних потреб, наявність улюбленої творчої праці, культура зовнішнього виду, мовлення).

В основі педагогічної аксіології лежить розуміння і ствердження цінності людського життя, виховання і навчання, освіти в цілому і педагогічної діяльності, яке здатне реально забезпечити кожній людині умови для максимальної реалізації закладених у ній можливостей. Ця ідея є основою ціннісно-світоглядної системи гуманістичного типу. Вона визначає ціннісні орієнтації культури і допомагає особистості орієнтуватись в історії, суспільстві діяльності.

Розглядаючи структуру особистості вчителя, його професійну самосвідомість, виділяють пріоритетне положення професійно-ціннісних орієнтацій, визначаючи їх як стрижень освіти, особистості вчителя, системний компонент професійної культури, який демонструє готовність до освітньої діяльності відповідно до високих духовних цінностей, вірність гуманістичним ідеалам.

У ціннісних орієнтаціях цінність виконує роль своєрідного орієнтира і певного регулятора поведінки і діяльності людини в предметній і соціальній діяльності. У професійно ціннісній орієнтації педагога такою є конкретний фах, коли педагогічні цінності виступають відносно стійкими орієнтирами, за якими вчитель співвідносить свою педагогічну діяльність.

Розуміючи під професійними цінностями вчителя елемент внутрішньої структури особистості, який виражає її суб'єктивне ставлення до суспільно значимих цінностей праці та окремих компонентів педагогічної діяльності, В.Крижко виокремлює сім груп професійних ціннісних орієнтацій діяльності: комунікаційну, діагностичну, прогностичну, організаційно-методичну, конструктивну, дослідницьку, суспільну [5, С.282].

На думку В.Гриньової, педагогічна культура майбутнього вчителя розглядається як діалектична інтегрована єдність педагогічних цінностей: цінностей-цілей і цінностей-мотивів, цінностей-знань, технологічних цінностей, цінностей-властивостей, цінностей-відношень. Вони є свого роду осями координат, що визначають модель педагогічної культури, спрямовують і корегують у соціальному, духовному, професійному й особистісному просторі діяльність учителя. Зазначені цінності є структурними компонентами, гармонійно пов'язаними з функціональними [2, С.416].

Загалом систему професійно-педагогічних цінностей сучасного вчителя можна представи-

ти у вигляді тривимірної моделі. Перший вимір включає три компоненти: когнітивний, емоційний та дійовий; другий вимір містить цінності: екзистенціальні, моральні, політичні, екологічні, естетичні, художні; третій вимір-особисті (доброта, любов, турбота, воля, самобутність, краса), професійно-педагогічні (терпимість, розуміння, громадськість, відповідальність, творчість, гармонія), соціально-культурні (гуманізм, альтруїзм, патріотизм, природа, культура, мистецтво).

Таким чином, характеристика системи педагогічних цінностей уможливила розкриття змісту педагогічної культури, одним із компонентів якої доречно вважати ціннісні якості як складові ціннісного ставлення до професійної діяльності у структурі особистості вчителя.

Сучасним студентам необхідно стати активними учасниками соціального і духовного перетворення країни. Специфіка формування професійних цінностей у майбутніх педагогів полягає в тому, що цей процес відбувається в умовах розширення соціальної самостійності та ініціативи молоді. Це зумовлює критичне осмислення досвіду попередніх поколінь, формує нові уявлення про своє професійне майбутнє, призводить до переоцінки цінностей, оскільки нова ситуація в суспільстві змінює і традиційне ставлення до педагогічної професії.

Як свідчить аналіз наукових публікацій, поняття «ціннісне ставлення» трактується вченими неоднозначно. Так, на думку дослідників, ціннісне ставлення можна визначити: як відображення міри значущості для людини деякого об'єкта, що визначається її потребами, вираженими у формі інтересу чи мети [9, С.192.], як внутрішню позицію особистості, в якій відображається зв'язок між нею та певним об'єктом, який здатний задовольняти її потреби.

**ПАРШУК С. Н.**

#### **ЦЕННОСТНЫЕ КАЧЕСТВА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ**

*В статье рассматриваются лас со компоненты формирования педагогической культуры будущих педагогов начальной школы, а также лас со савальной лас со личностные качества, которые формируют ценностное отношение будущих учителей лас со лас со к профессиональной деятельности.*

*Ключевые слова: педагогическая культура, ценностные качества, профессиональные ценности.*

**PARSHUK S.**

#### **THE VALUES QUALITY OF FUTURE TEACHERS OF PRIMARY SCHOOL**

*The article discusses the main components forming pedagogical culture of the future teachers of primary school, as well as professionally important personal qualities, which form the axiological attitude of future primary school teachers to professional activities. Also raises the question of the essence of universal and national values, the spiritual culture of the person, its connection with various types of human activity.*

*Keywords: pedagogical culture, values quality, professional values.*

Ураховуючи, що ціннісне ставлення значною мірою детермінує спрямованість поведінки та професійної діяльності фахівця, багато науковців висловлюють думки про необхідність формування у студентів ціннісного ставлення до майбутньої професії. Так, ціннісне ставлення особистості до певних предметів навчання відображається в усвідомленні важливості оволодіння науковими теоріями з визначених дисциплін, у високій оцінці поданої навчальної інформації для загальної та професійної підготовки та у глибокому пізнавальному інтересі до неї, у прагненні використовувати засвоєні знання на практиці.

**Висновок**, формування ціннісного ставлення майбутніх учителів до професійної діяльності є складним процесом, який має розвивати їх значущість на рівні індивідуальних потреб і цілей.

#### **Література**

1. Альбуханова-Славская К.А. Стратегия жизни/ К. А. Альбуханова-Славская.- М.,1991.—299 с.
2. Гриньова В.М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя. —Х.,2000.—416 с.
3. Исаев И.Ф. Профессиональная культура преподавателя: «Академия»,2004.—208 с.
4. Крижко В.В. Аксиологичний потенціал державного управління освітою. —К.:Освіта України,2005.—224 с.
5. Кейв М.С. Формирование ценностного отношения к математическим знаниям у студентов-будущих учителей математики-в процес се обучения дискретной математики. Красноярск,2006.—188 с.
6. Лихачев Б.Т. Философия образования/ М.: Прометей,1995.—282 с.
7. Митина Л.М. Психология труда и профессионального развития учителя: «Академия»,2004.—320 с.
8. Педагогічний словник // ред.. М.Д.Ярмаченка-К.: Пед.думка,2001.—358 с.
9. Психолого-педагогический словарь/ В.А. Мищериков;-Ростов-на-Дону: Феникс,1998.—544 с.
10. Слостенин В.А., Чижикова Г.И. Введение в педагогическую аксиологию.-М: 2003.—192 с.